

ARTYKUŁ

Rafał Piechota*

**POZASĄDOWE FORMY ROZWIĄZYWANIA
SPORÓW SPORTOWYCH**

Początek lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia to w dziedzinie światowego sportu okres gwałtownych zmian oraz nasilonej ekspansji w sektorach życia publicznego, zwiastującej nadejście epoki komercjalizacji, globalnych transmisji telewizyjnych, a także umiędzynarodowienia samego sportu. Procesowi tego dynamicznego rozwoju towarzyszyło, za sprawą zaangażowania coraz większego kapitału, zjawisko postępującej konsolidacji fenomenu prawa i sportu. Naturalną konsekwencją takiego stanu rzeczy było pojawienie się, a następnie systematyczne zwiększanie się liczby spornych kwestii w dziedzinie sportu, które zwykle, choć nie zawsze, sprzężone były z podłożem ekonomicznym. Powiązania między kapitałem i sportem, a także ich skutek w postaci narastającej liczby sporów sportowych¹, o charakterze prawnym, ujawniły potrzebę powołania do życia instytucji, zdolnych do prowadzenia arbitrażu, mediacji, czy też concyliacji w sprawach tego rodzaju.

* Mgr Rafał Piechota – absolwent Wydziału Prawa i Administracji UMK w Toruniu.

¹ Pod pojęciem sporu sportowego rozumieć należy „sformalizowaną, zantagonizowaną i zazwyczaj już wcześniej ujawnioną otoczeniu różnicę zdań czy sprzeczność stanowisk lub interesów między podmiotami ruchu sportowego. Wynika ona najczęściej z faktu kwestionowania decyzji klubów bądź federacji sportowych realizujących odpowiedzialność organizacyjną, sportową lub dyscyplinarną, z popełnienia deliktu sportowego, a także z niewykonania czy też nienależytego wykonania określonych świadczeń, rodzących zobowiązania, którym odpowiadają roszczenia, żądania i pretensje uprawnionych osób” (tak A. Wach, *Alternatywne formy rozwiązywania sporów sportowych*, Warszawa 2005, s. 43).

Okres ponad dwudziestu lat pozwolił na wykształcenie w środowisku sportowym sprawnego mechanizmu, funkcjonującego w oparciu o własne reguły i instytucje, będącego odzwierciedleniem postulatów ruchu ADR². Długoletnia rywalizacja sądów krajowych i międzynarodowych organizacji sportowych o jurysdykcję w zakresie sporów prawnych, związanych ze sportem, doprowadziła do kreacji, a następnie triumfu sportowych instytucji, prowadzących arbitraż, mediację, czy koncyliację w sporach sportowych, oferujących specjalistyczną wiedzę, niskie koszty postępowania i wręcz natychmiastowe działanie. Obecnie funkcjonowanie tego mechanizmu opiera się na istnieniu wiodącej instytucji arbitrażowej, Sportowego Sądu Arbitrażowego³, a także szeregu instytucji o zasięgu regionalnym. Znaczącą rolę w kontekście rozwiązywania sporów w trybie arbitrażu, mediacji, czy koncyliacji sportowej, odgrywają też organy międzynarodowych federacji sportowych, przede wszystkim w związku z możliwością przekazania rozstrzyganych przez nie sporów do rozpoznania przez instytucję arbitrażową. Funkcję pomocniczą w zakresie rozwiązywania sporów sportowych pełni także Europejski Trybunał Sprawiedliwości.

1. Katalog pozasądowych form rozwiązywania sporów sportowych

Pozasądowe (alternatywne) formy rozwiązywania sporów to wszystkie te przypadki rozpoznawania sporów, które mają miejsce poza strukturą sądów państwowych i które prowadzą bądź do wydania orzeczenia w sprawie indywidualnej, bądź do pojednawczego zakończenia sporu.⁴ Konkurencyjne w stosunku do drogi sądowej formy rozwiązywania sporów odgrywają niezwykle istotną rolę w zakresie rozwiązywania sporów sportowych. *„Przyczyny tego stanu rzeczy wiążą się w pierwszym rzędzie z zauważalną nieadekwatnością sądowego wymiaru sprawiedliwości dla specyficznych, mimo wszystko, spraw sportowych [...] Przedstawiciele ruchu sportowego podkreślają, że długotrwała, droga i sformalizowana procedura sądowa jest mało kompatybilna*

² Ruch ADR (ang. *Alternative Dispute Resolution Movement*) zapoczątkowany został w Stanach Zjednoczonych i obejmuje on „wszystkie techniki opanowywania sporów, nie realizowane przez sąd państwowy” (A. Wach, *Alternatywne...*, s. 116).

³ Sportowy Sąd Arbitrażowy (ang. *Court of Arbitration for Sport, CAS*) w literaturze przedmiotu występuje także pod nazwą Sportowy Sąd Polubowny, czy też Trybunał Arbitrażowy do spraw Sportu (TAS).

⁴ Por. A. Wach, *Alternatywne...*, s. 124.

z postulatem szybkiego załatwiania sporów sportowych, podyktowanym koniecznością zachowania nienaruszalności przebiegu stale odbywającej się rywalizacji sportowej w danej dyscyplinie sportu”⁵.

Katalog pozasądowych form rozwiązywania sporów sportowych obejmuje trzy podstawowe, mające swoją bogatą historię, instytucje – arbitraż, mediację i koncyliację, uzupełnione o formy pochodne (mieszane), wywodzące się w przeważającej mierze z prawa amerykańskiego, a wśród nich: *private judging, l’amiable composition, Michigan mediation, early neutral evaluation, med-arb, last-offer arbitration, confidential listener, arbitration under a high-low contract, medaola, mini-trial* oraz *court-supervised mini-trial*.⁶

Arbitraż, również w sprawach sportowych, to polubowny tryb rozstrzygania sporów przez arbitrów, którzy legitymację do orzekania w sprawie wywodzą z woli stron sporu, wyrażonej w umowie. Idea arbitrażu zinstytucjonalizowanego w sprawach sportowych realizowana jest przede wszystkim w ramach Ruchu Olimpijskiego, przez powołany w tym celu Sportowy Sąd Arbitrażowy. Ponadto działalność arbitrażowa prowadzona jest przez niektóre międzynarodowe federacje sportowe⁷ oraz regionalne i krajowe instytucje arbitrażowe.

Mediacja i koncyliacja to dwie zbliżone do siebie konstrukcją formy pozasądowego rozwiązywania sporów, nacechowane elastycznością stosowanej procedury w większym jeszcze stopniu niż to jest w przypadku arbitrażu. Błędem byłoby jednak twierdzenie, iż pojęć mediacja i koncyliacja można używać zamiennie. Kryterium rozróżnienia jest bowiem wyraźne. Mediacja opiera się na pośrednictwie osoby trzeciej, nie będącej stroną sporu, w rozwiązaniu sporu, przy czym rozwiązanie to wywodzi się od samych uczestników sporu, a rola mediatora ogranicza się do stworzenia stronom warunków do bezpośrednich rozmów oraz wpływania na nie w kierunku zawarcia porozumienia. Natomiast w przypadku koncyliacji propozycja co do rozstrzygnięcia sporu pochodzi od osoby trzeciej – organu zajmującego się koncyliacją, przy czym propozycja ta nie ma charakteru wiążącego.

⁵ A. Wach, *Alternatywne...*, s. 109.

⁶ Katalog pozasądowych form rozwiązywania sporów sportowych podano za: A. Wach, *Alternatywne...*, s. 141-142.

⁷ Najbardziej znane instytucje arbitrażowe funkcjonujące w ramach międzynarodowych federacji sportowych to: Panel Arbitrażowy Międzynarodowej Federacji Lekkiej Atletyki, Trybunał Arbitrażowy Międzynarodowej Federacji Kajakowej, czy Sąd Arbitrażowy Międzynarodowej Federacji Saneczkowej (A. Wach, *Alternatywne...*, s. 147).

Mediację w zakresie sporów sportowych w ramach ruchu sportowego prowadzi przede wszystkim Sportowy Sąd Arbitrażowy, a w dalszej kolejności również międzynarodowe federacje sportowe. Natomiast koncyliacja w sporach sportowych funkcjonuje między innymi w trybie obligatoryjnym w prawie francuskim⁸.

2. Działalność Sportowego Sądu Arbitrażowego (*Court of Arbitration for Sport – CAS*)⁹

Sportowy Sąd Arbitrażowy to instytucja, której zgodnie z postanowieniami artykułu R27 Kodeksu Arbitrażu Sportowego (*Code of Sports-related Arbitration*), przysługuje jurysdykcja wyłącznie w zakresie rozstrzygania sporów prawnych, związanych ze sportem¹⁰. Wachlarz środków prawnych, jakimi dysponują strony¹¹, uprawnia z kolei Sąd do orzekania zarówno

⁸ Koncyliacja obligatoryjna została wprowadzona do prawa francuskiego ustawą nr 92-652 z 13 lipca 1992 roku (tzw. ustawa Bredin). W ten sposób znolelizowano ustawę 84-610 z 16 lipca 1984 roku (przewidywała ona fakultatywny model koncyliacji). W myśl przepisów ustawy Bredin obligatoryjna koncyliacja ma „*poprzedzać wniesienie przez stronę odwołania do trybunału administracyjnego od decyzji podjętej przez federację sportową w ramach realizacji prerogatyw władzy publicznej lub w celu zastosowania jej (federalnych) statutów. Zgodnie z art. 19 ust. 4 tego aktu prawnego za realizację tego specyficznego przedprocesowego reżimu prawnego rozwiązywania spornych sytuacji odpowiedzialny jest Narodowy Komitet Olimpijski i Sportu Francuskiego*” (A. Wach, *Alternatywne...*, s. 235).

⁹ Sportowy Sąd Arbitrażowy ma swoją siedzibę w Lozannie, na terenie Szwajcarii. Zgodnie z postanowieniami Kodeksu Arbitrażu Sportowego każde prowadzone w ramach Sportowego Sądu Arbitrażowego postępowanie uznaje się za prowadzone w Lozannie, nawet jeśli niektóre czynności, jak choćby przesłuchanie stron, odbywały się poza tym obszarem. Oznacza to, że arbitraż Sądu prowadzony jest zgodnie z postanowieniami szwajcarskiej ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym w zakresie, w jakim siedziba choć jednej ze stron znajduje się poza granicami Szwajcarii. Ustawa ta służy za swoiste *ius arbitrii* i odnosi się zwłaszcza do zagadnienia zdolności arbitrażowej, ważności klauzul arbitrażowych, czy środków prawnych przysługujących przeciwko decyzjom instytucji arbitrażowej. Por. M. Reeb, *The Role and Functions of the Court of Arbitration for Sport (CAS)*, *The International Sports Law Journal* 2002, z. 2, s. 24.

¹⁰ Brak jednoznaczności artykułu R27 Kodeksu Arbitrażu Sportowego w przedmiocie zdefiniowania „*sporu prawnego, związanego ze sportem*”, sprawia, iż Sportowy Sąd Arbitrażowy nigdy w swej historii nie zadeklarował braku jurysdykcji w związku z brakiem sportowego charakteru sporu.

¹¹ Strony sporu sportowego stoją w obliczu wyboru jednej z trzech możliwości jego zakończenia – mogą powierzyć rozstrzygnięcie sporu organom, działającym w strukturze odpowiedniej

w sporach, wynikających ze stosunku prawnego, łączącego te strony, jeśli podjęły one decyzję, co do poddania sporu arbitrażowi lub mediacji Sportowego Sądu Arbitrażowego, a także w przypadku sporów, które były przedmiotem decyzji organów ostatniej instancji federacji sportowych, jeśli statut tych federacji przewiduje następnie możliwość arbitrażu. Pierwsza kategoria spraw rozpoznawanych przez Sportowy Sąd Arbitrażowy odnosi się przede wszystkim do sporów z zakresu umów sponsorskich, umów o prawa do transmisji wydarzeń sportowych, czy umów menedżerskich; podczas gdy druga kategoria dotyczy niemal wyłącznie spraw dyscyplinarnych, zwłaszcza pozostających w związku ze stosowaniem środków niedozwolonych.¹²

2.1. Geneza Sportowego Sądu Arbitrażowego

Zjawisko systematycznego wzrostu liczby sporów na tle sportowym, przy braku niezależnej instytucji, która mogłaby służyć swoim autorytetem w ich rozstrzyganiu, doprowadziło do ujawnienia szeregu niedoskonałości w funkcjonowaniu międzynarodowej społeczności sportowej, zwracając jednocześnie jej uwagę na potrzebę poszukiwania w tej materii rozwiązania. Reakcja środowiska sportowego doprowadziła do powołania w Rzymie w 1981 roku podczas Sesji Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, specjalnej grupy roboczej, której celem było opracowanie statutu przyszłej międzynarodowej instytucji arbitrażowej. Pracom grupy przewodniczył Kéba Mbaye, wówczas sędzia Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, a jednym z podstawowych założeń projektowanego statutu było obarczenie Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego wszelkimi kosztami funkcjonowania przyszłej instytucji arbitrażowej. Sama instytucja miała zaś spełniać standardy arbitrażu wyspecjalizowanego oraz elastycznego, szybkiego, pozbawionego formalizmu, a nade wszystko nieobciążonego nadmiernymi kosztami postępowania.

W 1983 roku Statut Sportowego Sądu Arbitrażowego wraz z towarzyszącymi jemu przepisami proceduralnymi został przyjęty przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski, by ostatecznie wejść w życie 30 czerwca 1984 roku. W ten sposób ukonstytuowała się pierwszy instytucja arbitrażu sportowego,

federacji sportowej, czy też sądowi krajowemu lub skorzystać z mediacji, bądź arbitrażu w sprawie. Warto przy tym podkreślić, iż w wielu przypadkach skorzystanie z usług federacji sportowej nie unicestwia możliwości zwrócenia się do instytucji arbitrażowej.

¹² Por. M. Reeb, *The Role...*, s. 21.

na której czele stanął nie kto inny, jak Kéba Mbaye. Skład osobowy ówczesnego Sądu obejmował zgodnie z postanowieniami Statutu sześćdziesięciu członków, nominowanych przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski, międzynarodowe federacje sportowe oraz narodowe komitety olimpijskie, a także przez samego Prezydenta MKOl (każdy po piętnastu członków). W związku z przyjęciem postulatu finansowania działalności Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego w całości ze środków MKOl-u, postępowanie przed Sądem stało się praktycznie wolne od jakichkolwiek opłat, za wyjątkiem sporów natury finansowej, których strony musiały partycypować w kosztach. Zależność Sądu od Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, poza wymienionymi przypadkami, odzwierciedlona została również w procedurze zmiany treści Statutu, której dokonać mogła wyłącznie Sesja MKOl na wcześniejszy wniosek Komitetu Wykonawczego MKOl. Niektóre kompetencje w zakresie finansów pozostały w strukturze Sądu, jak w przypadku zatwierdzenia budżetu, dokonywanego samodzielnie przez Prezesa Sportowego Sądu Arbitrażowego. Statut w zakresie postępowania przed Sądem przewidywał jednolitą procedurę rozstrzygania sporów, bez względu na ich naturę. Obok tego istniała tak zwana procedura konsultacyjna, pozwalająca na wydawanie przez Sąd opinii prawnych w związku z zapytaniem, kierowanymi doń przez organizacje sportowe lub osoby fizyczne, a dotyczącymi działalności sportowej¹³.

W 1991 roku Sportowy Sąd Arbitrażowy stworzył międzynarodowym federacjom sportowym, a także klubom i innym zorganizowanym podmiotom sportowym, możliwość włączenia do treści ich statutów specjalnej klauzuli arbitrażowej, przewidującej rozstrzygnięcie przez Sąd sporów, co do których w strukturze tych federacji zapadła już decyzja organu ostatniej instancji. Klauzula ta przewidywała zatem procedurę odwoławczą (apelacyjną) od tego rodzaju decyzji. Pierwszą federacją, która zdecydowała się na przyjęcie klauzuli, była Międzynarodowa Federacja Jeździecka (*International Equestrian Federation*). Wydarzenia te zapoczątkowały w efekcie gwałtowny rozwój instytucji międzynarodowego arbitrażu sportowego.

¹³ Procedura konsultacyjna istnieje również w strukturach obecnie działającego Sportowego Sądu Arbitrażowego. Została ona jednak poddana istotnym zmianom, zmierzającym w kierunku podmiotowego ograniczenia.

2.2. Istotne reformy

Klauzula arbitrażowa przyczyniła się w rok po jej wprowadzeniu do gruntownej reformy struktury, a także zasad funkcjonowania Sportowego Sądu Arbitrażowego. W 1992 roku, w związku ze sprawą Elmara Gundela¹⁴ i zakwestionowaniem przez niego ważności rozstrzygnięć Sądu, podejmowanych w oparciu o klauzulę arbitrażową, szwajcarski Trybunał Federalny podjął się zbadania zasadności zarzutów pod adresem Sportowego Sądu Arbitrażowego. W wydanym 15 marca 1993 roku wyroku Trybunał potwierdził status Sądu, jako ustanowionej i funkcjonującej zgodnie z prawem instytucji arbitrażowej, podkreślając przy tym, iż Sąd ani nie działał jako organ Międzynarodowej Federacji Jeździeckiej, ani też nie otrzymywał od jej władz żadnych poleceń, odnośnie sposobu rozstrzygnięcia w sprawie, a co za tym idzie zachował właściwą dla sądu arbitrażowego autonomię. W tym samym wyroku Trybunał zwrócił jednak uwagę na bardzo ścisły charakter relacji, występujących między Sportowym Sądem Arbitrażowym a Międzynarodowym Komitetem Olimpijskim, w szczególności w zakresie finansowania działalności Sądu, wyboru jego członków, a także kompetencji organu plenarnego MKOl do modyfikacji treści Statutu Sądu. Wszystkie te powiązania zdaniem Trybunału rodziły poważne wątpliwości co do niezawisłości Sądu i stawiały pod znakiem zapytania możliwość wystąpienia kiedykolwiek Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego jako strony w postępowaniu przed Sportowym Sądem Arbitrażowym. Stanowisko szwajcarskiego Trybunału Federalnego wyrażone w wyroku silnie akcentowało potrzebę przeprowadzenia zmian w zakresie funkcjonowania Sądu, tak by działał on niezależnie finansowo i organizacyjnie od Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego.

Wyrok szwajcarskiego Trybunału Federalnego doprowadził do całkowitej rewizji postanowień Statutu Sportowego Sądu Arbitrażowego, a także

¹⁴ Elmar Gundel został na mocy decyzji organu dyscyplinarnego Międzynarodowej Federacji Jeździeckiej zdyskwalifikowany na okres trzech miesięcy, a także ukarany grzywną za podawanie koniowi niedozwolonych specyfików. W lutym 1992 roku Gundel, korzystając z klauzuli arbitrażowej, zawartej w statucie Międzynarodowej Federacji Jeździeckiej, przekazał sprawę do rozpatrzenia Sportowemu Sądowi Arbitrażowemu. Ten rozstrzygnął częściowo na korzyść Gundela, skracając okres dyskwalifikacji do jednego miesiąca. Jednak niezadowolony z werdyktu Sądu Gundel skierował sprawę do sądu krajowego, w tym przypadku do szwajcarskiego Trybunału Federalnego, kwestionując ważność rozstrzygnięcia arbitrażowego ze względu na brak bezstronności i niezawisłości Sportowego Sądu Arbitrażowego.

towarzyszących mu przepisów proceduralnych. W rezultacie zmieniono zupełnie strukturę instytucji. Przede wszystkim w końcu 1993 roku powołano Międzynarodową Radę Arbitrażu Sportowego (*International Council of Arbitration for Sport*), która przejęła ciężar finansowania Sportowego Sądu Arbitrażowego, czyniąc go niezależnym i niezawisłym w działaniu. Utworzono też dwa odrębne Wydziały Sądu, Wydział Arbitrażu Zwyczajnego (*Ordinary Arbitration Division*) oraz Arbitrażowy Wydział Odwoławczy (*Appeals Arbitration Division*), rezygnując przez to z jednolitej procedury arbitrażowej¹⁵. Ostatecznie wszelkie zmiany w strukturze Sądu ujęto i zabezpieczono w nowym Kodeksu Arbitrażu Sportowego (*Code of Sports-related Arbitration*), który wszedł w życie 22 listopada 1994 roku. Zostały one następnie potwierdzone w treści, zawartego 22 czerwca 1994 roku, *Porozumienia w sprawie ukonstytuowania się Międzynarodowej Rady Arbitrażu Sportowego* (*Agreement concerning the constitution of the International Council of Arbitration for Sport*), zwanego *Porozumieniem paryskim*. Zostało ono podpisane przez najważniejszych przedstawicieli środowisk sportowych, prezydentów Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, Stowarzyszenie Międzynarodowych Federacji Letnich Sportów Olimpijskich, czy Światowego Stowarzyszenia Narodowych Komitetów Olimpijskich.

Podpisanie *Porozumienia paryskiego* otworzyło ponownie międzynarodowym federacjom i narodowym komitetom olimpijskim możliwość powoływania w treści statutów klauzuli arbitrażowej. Również postanowienia Kodeksu Antydopingowego, najważniejszego dokumentu w tej dziedzinie, zawierają taką klauzulę. Praktyki tego rodzaju doprowadziły do gwałtownego wzrostu aktywności Sportowego Sądu Arbitrażowego, co zmusiło zarządzających instytucją do utworzenia dwóch oddziałów zamiejscowych, w Ameryce Północnej i Australii. Dzięki temu Sąd, jako instytucja arbitrażowa, mógł przyjąć na siebie nowe obowiązki, tym razem w zakresie mediacji sportowej¹⁶, co tylko wzmocniło i tak już silną pozycję Sportowego Sądu Arbitrażowego.

¹⁵ Od tej chwili rozróżniano spory kierowane bezpośrednio do rozstrzygnięcia przez Sportowy Sąd Arbitrażowy oraz spory, które trafiły do Sądu po ich wcześniejszym rozpoznaniu przez organy ostatniej instancji federacji sportowych.

¹⁶ Sportowy Sąd Arbitrażowy prowadzi mediację w zakresie sporów związanych z działalnością sportową od 1999 roku.

2.3. Struktura i funkcjonowanie Sportowego Sądu Arbitrażowego

Kodeks Arbitrażu Sportowego, stanowiący podstawę normatywną funkcjonowania Sportowego Sądu Arbitrażowego, podzielony został redakcyjnie na dwie części. Pierwsza (artykuły od S1 do S26) poświęcona jest strukturze i kompetencjom organów, tworzących Sąd i uczestniczących w procesie rozstrzygnięcia sporów; zaś druga (artykuły od R27 do R69) zawiera postanowienia o charakterze proceduralnym¹⁷. W 1999 roku dołączono do Kodeksu grupę przepisów (14 artykułów), regulujących postępowanie mediacyjne.

Kodeks status naczelnego organu w strukturach Sądu przyznaje Międzynarodowej Radzie Arbitrażu Sportowego, która w rozumieniu przepisów prawa szwajcarskiego funkcjonuje jako fundacja. Głównym zadaniem Rady jest zabezpieczenie niezawisłości Sądu oraz praw występujących przed nim stron, a także zapewnienie finansowych i organizacyjnych podstaw działania tegoż Sądu. Prawo zasiadania w Radzie przysługuje dwudziestu jej członkom, nominowanym przez międzynarodowe federacje sportowe, a także Światowe Stowarzyszenie Narodowych Komitetów Olimpijskich, Międzynarodowy Komitet Olimpijski oraz wybrane wcześniej do jej składu osoby. Członek Rady musi legitymować się wybitną wiedzą prawniczą oraz znajomością problematyki arbitrażu i prawa sportowego, a ponadto ciąży na nim obowiązek złożenia przysiężenia, dotyczącego obiektywnego i niezawisłego charakteru sprawowanego przez niego urzędu. Międzynarodowa Rada Arbitrażu Sportowego realizuje samodzielnie lub za pośrednictwem swojego Komitetu¹⁸ zadania określone w artykule S6 Kodeksu Arbitrażu Sportowego. Rada w szczególności dokonuje wyboru jej Prezydenta, który jest zarazem Prezydentem Sportowego Sądu Arbitrażowego, a także dwóch Wiceprezydentów, Prezydentów obu Wydziałów Sądu, jak również ich zastępców.

¹⁷ W chwili obecnej (po wprowadzeniu w 1999 roku procedury mediacyjnej) Sportowy Sąd Arbitrażowy prowadzi postępowanie w czterech możliwych trybach: zwykłej procedury arbitrażowej, arbitrażowej procedury odwoławczej (w przypadku sporów, będących wcześniej przedmiotem rozstrzygnięcia organów ostatniej instancji federacji sportowych i innych organizacji, w statutach których pomieszczono klauzulę arbitrażową), a także procedurę konsultacyjną (w jej ramach Sąd wydaje opinie prawne w związku z kierowanymi do niego zapytaniem) oraz najmłodszą, procedurę mediacyjną.

¹⁸ Komitet (*Board*) złożony jest z Prezydenta Rady, dwóch Wiceprezydentów oraz Prezydentów obu Wydziałów Sądu.

Rada dokonuje także wyznaczenia arbitrów oraz zatwierdza budżet i wydatki Sądu. Do wyłącznych kompetencji Rady, których nie może delegować na Komitet, należy zmiana treści Kodeksu Arbitrażu Sportowego. Rada dokonuje tego większością dwóch trzecich głosów przy obecności wszystkich jej członków. W pozostałych kwestiach Rada podejmuje decyzje zwykłą większością głosów, w obecności co najmniej połowy jej składu.

Sportowy Sąd Arbitrażowy wykonuje swoje zadania za pośrednictwem arbitrów, w liczbie nie mniejszej niż stu pięćdziesięciu, oraz mediatorów, przy wsparciu organizacyjnym ze strony Sekretariatu Sądu. Arbitrami mogą zostać wyłącznie osoby legitymujące się praktyczną wiedzą prawniczą i doświadczeniem w zakresie problematyki sportu. Arbitrzy pełnią swoją funkcję przez okres czterech lat, a ich nominacja na stanowiska odbywa się na podobnych zasadach, co wybór członków Międzynarodowej Rady Arbitrażu Sportowego. Wyznaczeni w ten sposób arbitrzy nie są przydzielani do konkretnego Wydziału, działając zarówno w ramach zwyczajnej procedury arbitrażowej, jak i odwoławczej. W obu przypadkach skład orzekający jest jedno lub trzyosobowy. Istotną rolę w funkcjonowaniu Sądu odgrywają także Prezydenci obu Wydziałów, odpowiedzialni za dokonanie pierwszych czynności arbitrażowych, w momencie, kiedy procedura została zainicjowana, a nie wskazano jeszcze arbitrów w sprawie.

Sekretariat Sądu (*The CAS Court Office*) działa w Lozannie. Jego pracami kieruje Sekretarz Generalny w asyście Doradcy oraz dwóch sekretarzy. Zadaniem Sekretariatu jest sprawowanie efektywnego nadzoru nad procedurami mediacji i arbitrażu, a także prowadzenie doradztwa w przedmiocie reguł postępowania oraz orzecznictwa¹⁹. Ponadto Sekretariat odpowiada za organizację i przygotowanie Wydziałów *ad hoc* Sportowego Sądu Arbitrażowego, organizację wewnętrznych seminariów, tworzenie i promowanie wizerunku instytucji, a także kontakt z mediami.

Sportowy Sąd Arbitrażowy podejmuje działania w czterech możliwych trybach, określonych w Kodeksie Arbitrażu Sportowego mianem procedur, a związanych bezpośrednio z pełnionymi przez Sąd funkcjami. Zwyczajna procedura arbitrażowa znajduje zastosowanie w przypadkach, kiedy Sportowy Sąd Arbitrażowy rozstrzyga spór, badając sprawę w pierwszej i jedynej instancji. Przekazanie sporu do rozpoznania w tym trybie jest możliwe, o ile strony zawarły klauzulę arbitrażową w łączącej je umowie, zawartej jeszcze

¹⁹ Oferta ta jest skierowana zarówno do stron sporu, jak i samych arbitrów.

przed powstaniem sporu lub też porozumiały się co do tej kwestii po tym, jak spór już zaistniał. W tym trybie Sąd rozstrzyga przede wszystkim spory, wynikające ze stosunków umownych. Sportowy Sąd Arbitrażowy może też działać w ramach odwoławczej procedury arbitrażowej, występując jako ostatnia instancja odwoławcza. W tym przypadku klauzula arbitrażowa, na którą powołują się strony, ma za zwyczaj charakter generalny i zawarta jest w aktach statuujących międzynarodowe federacje sportowe. Do końca 2001 roku wszystkie federacje sportów olimpijskich, za wyjątkiem Międzynarodowej Federacji Piłki Nożnej²⁰, zamieściły w swoich statutach klauzulę tego rodzaju. Odwoławcza procedura arbitrażowa służy głównie rozpoznawaniu spraw, w których wcześniej zapadły decyzje o charakterze dyscyplinarnym. Z kolei procedura konsultacyjna pozbawiona jest elementu arbitralności i opiera się na formułowaniu przez Sportowy Sąd Arbitrażowy opinii doradczych w odpowiedzi na zapytania prawne konkretnych organizacji sportowych (Międzynarodowy Komitet Olimpijski, federacje sportowe, narodowe komitety olimpijskie). Ostatnim obszarem działania Sądu jest procedura mediacyjna, stwarzająca stronom możliwość alternatywnego rozwiązania określonej kategorii sporów (nie podlegają mediacji sprawy dyscyplinarne!). Mediacja Sportowego Sądu Arbitrażowego ma nieformalny oraz niewiążący charakter i opiera się na zawartym uprzednio porozumieniu, zobowiązującym strony do działania w dobrej wierze oraz do współpracy w ramach mediacji w celu zakończenia sporu. Procedurę mediacyjną inicjuje wniosek stron, złożony w Sekretariacie Sądu. Stanowi on zarazem podstawę wyboru osoby mediatora oraz sposobu prowadzenia mediacji²¹. Mediator w swoich działaniach zmierza do zawarcia między stronami ugody, postępując zgodnie z regułami mediacji i w sposób, jaki uzna za najbardziej stosowny, a przede wszystkim popierając zakończenie sporu, czego w żadnym wypadku nie może jednak na stronach wymuszać. Jeśli mediacja kończy się powodzeniem, zamyka ją zawarta przez strony ugoda; jeśli nie, strony mogą przekazać spór do rozstrzygnięcia w ramach procedury arbitrażowej Sądu, bądź innej instytucji arbitrażowej lub też skorzystać z krajowej drogi sądowej.

²⁰ FIFA dysponuje własnym autonomicznym mechanizmem arbitrażowym.

²¹ Strony dokonują wyboru mediatora spośród osób obecnych na liście mediatorów Sportowego Sądu Arbitrażowego. W braku porozumienia stron w przedmiocie ustanowienia mediatora, wyboru dokonuje Prezydent Sądu po uprzedniej konsultacji ze stronami sporu. Ponadto mediacja prowadzona jest w sposób uzgodniony przez strony, a jeśli i w tym przedmiocie brak porozumienia, sposób prowadzenia mediacji określa mediator.

Struktura Sportowego Sądu Arbitrażowego obejmuje dodatkowo tworzone od 1996 roku Wydziały *ad hoc*, służące rozstrzyganiu ewentualnych sporów, powstających podczas najważniejszych zawodów sportowych. Pierwszy tego typu Wydział powołano do życia w związku z odbywającymi się w Atlancie Igrzyskami Olimpijskimi. W jego skład wchodziło dwunastu arbitrów, rezydujących w mieście olimpijskim i gotowych do rozstrzygnięcia każdego sporu w ciągu dwudziestu czterech godzin. Kolejne Wydziały tworzone następnie dla Zimowych Igrzysk Olimpijskich w Nagano oraz Igrzysk Brytyjskiej Wspólnoty Narodów w Kuala Lumpur (oba w 1998 roku), jak również dla odbywających się w Belgii i Holandii Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej oraz Igrzysk Olimpijskich w Sydney (2000 rok), a także dla następujących po nich zawodów tej rangi. Stosowana przez Wydziały *ad hoc* procedura przyjmowała każdorazowo charakter postępowania uproszczonego, bardzo elastycznego, a przede wszystkim wolnego od jakichkolwiek opłat.

2.4. Ocena działania i prognoza na przyszłość

Sportowy Sąd Arbitrażowy oferuje stronom sporu postępowanie o poufnym i uproszczonym charakterze, prowadzone przez wykwalifikowanych i dysponujących specjalistyczną wiedzą arbitrów oraz mediatorów, gotowych do wydania rozstrzygnięcia w krótkim czasie i przy zastosowaniu elastycznej, a przy tym wolnej od dodatkowych kosztów procedury. Orzeczenia Sportowego Sądu Arbitrażowego cechuje też ich międzynarodowa skuteczność²².

Poufność procedury arbitrażowej i mediacyjnej oznacza brak publicznego charakteru wszelkich czynności podejmowanych przez Sąd w sprawie. Obecność publiczności i przedstawicieli masmediów dopuszcza Kodeks Arbitrażu Sportowego tylko w przypadkach, gdy przemawia za tym poważny interes publiczny. Reguła ta ma zastosowanie do publicznego ogłaszania rozstrzygnięć w sprawach, w których zabieg ten może mieć charakter prewencji ogólnej (przede wszystkim w sprawach o korzystanie ze środków niedozwolonych). Stosowana przez Sportowy Sąd Arbitrażowy procedura

²² Oznacza to, że rozstrzygnięcia Sportowego Sądu Arbitrażowego podlegają wykonaniu na terenie każdego państwa, które jest stroną podpisanej w Nowym Jorku Konwencji o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych. Właściwy organ może jednak odmówić wykonania takiego orzeczenia, jeśli uzna, że spór sportowy, będący przedmiotem rozstrzygnięcia Sportowego Sądu Arbitrażowego, nie może być poddany arbitrażowi na obszarze państwa, gdzie wykonanie miało nastąpić.

ma charakter odformalizowany, tak by w jak największym stopniu ułatwić stronom jej zrozumienie. Prowadzi to w efekcie to skrócenia okresu oczekiwania na rozstrzygnięcie²³, a także obniża koszty postępowania, które i tak w większości przypadków pokrywane są przez Międzynarodową Radę Arbitrażu Sportowego, odpowiedzialną za finansowanie działań Sądu.

Sportowy Sąd Arbitrażowy, działający w oparciu o postulat szybkiego, uproszczonego i taniego postępowania, a ponadto rozstrzygający spory w oparciu o wykwalifikowane kadry arbitrów i mediatorów, stał się wiodącą instytucją arbitrażową i mediacyjną świata sportu. Liczba rozpatrywanych rocznie przez Sąd spraw oscyluje wokół dwustu²⁴. Gwałtowny rozwój prowadzonego w ramach Sądu arbitrażu to także efekt ewolucji tej instytucji, a przede wszystkim jej decentralizacji i utworzenia oddziałów zamiejscowych oraz licznych wydziałów *ad hoc*. W skutek obecności klauzul arbitrażowych w aktach założycielskich większości federacji sportowych, stał się też Sportowy Sąd Arbitrażowy najważniejszą w środowisku sportowym instytucją odwoławczą w zakresie spraw dyscyplinarnych. Jednak to co decyduje obecnie o silnej pozycji Sądu, może w przyszłości stanowić źródło jego kryzysu. Sąd bowiem, rozstrzygając niemalże wyłącznie spory natury dyscyplinarnej, staje się bardziej odwoławczym organem sądowym federacji sportowych, niż niezależną instytucją arbitrażową. Dlatego też polityka Międzynarodowej Rady Arbitrażu Sportowego powinna w ciągu najbliższych lat zmierzać w kierunku optymalnego wykorzystania przez społeczność sportową możliwości Sportowego Sądu Arbitrażowego.

3. Organy rozstrzygania sporów w strukturach międzynarodowych federacji sportowych

Międzynarodowe federacje sportowe dysponują własnym mechanizmem rozwiązywania sporów²⁵, przeznaczonym dla zrzeszonych w nich podmiotów.

²³ Cała procedura arbitrażowa, od momentu złożenia wniosku po wydanie rozstrzygnięcia w sprawie, zajmuje nie więcej niż cztery miesiące. Mediacja z kolei trwa co do zasady nie dłużej niż trzy miesiące.

²⁴ Według oficjalnych danych Sportowego Sądu Arbitrażowego wydał on 60 rozstrzygnięć w 1986 roku, a w roku 2000 było ich już 186 (M. Reeb, *The Role...*, s. 23).

²⁵ Międzynarodowe federacje sportowe to stowarzyszenia powołane i funkcjonujące w zgodzie z prawem kraju ich rejestracji. Stowarzyszenia takie muszą, zgodnie z postanowieniami prawa krajowego, powoływać w swojej strukturze organy, których zadaniem jest rozstrzyganie ewentualnych sporów z udziałem ich członków, czy też spraw o charakterze dyscyplinarnym.

Struktura i nazewnictwo odpowiedzialnych za jego funkcjonowanie organów jest różnorodna, w zależności od treści postanowień statutów, czy też konstytucji federacji. Jednak model rozstrzygania sporów, w szczególności w zakresie decyzji ostatniej instancji i możliwości przekazania tak zakończonej sprawy do Sportowego Sądu Arbitrażowego, wspólny jest dla większości federacji międzynarodowych. Oznacza to, że choć federacje dowolnie kształtują strukturę organów quasi-sądowych²⁶, a także ich kompetencje, używając przy tym również odmiennej nomenklatury, to można wskazać na istnienie pewnych cech istotnych tego mechanizmu, wspólnych dla większości federacji. Z drugiej jednak strony różnice między poszczególnymi organizacjami są znaczne, a w konkretnych przypadkach prowadzą nawet do wykształcenia autonomicznego mechanizmu arbitrażowego, w którym nawet rola Sportowego Sądu Arbitrażowego jest marginalna, jak w przypadku Międzynarodowej Federacji Piłki Nożnej. Analiza treści postanowień aktów konstytuujących wybranych federacji pozwala na sformułowanie tego rodzaju wniosków.

Statut Międzynarodowej Federacji Wioślarskiej w gronie organów-quasi-sądowych wymienia Kongres, Radę, Komitet Wykonawczy, Radę Sądową (*the Board of the Jury*) oraz Skład Orzekający w Sprawach Dopingowych (*the Doping Hearing Panel*), z jednoczesnym zastrzeżeniem, iż wszystkie te organy, za wyjątkiem ostatniego, mogą delegować swoje uprawnienia, w szczególności w zakresie postępowania dowodowego, nakładania kar, a także przesłuchiwanie obwinionego, na grupę zasiadających w nich członków. Statut zobowiązuje wszystkie organy Federacji o quasi-sądowym charakterze do zachowania w swoich działaniach bezstronności oraz do poszanowania praw, przysługujących stronom²⁷. Ponadto Statut przewiduje

²⁶ Organy, o których mowa zostały przez autora określone jako quasi-sądowe, ze względu na ich sposób wykonywania kompetencji, kolegialności orzekania i gwarancję niezawisłości. Przeznaczeniem tych organów nie jest jednak rozstrzyganie typowych sporów, a raczej rozpoznawanie spraw dyscyplinarnych, które to jednak z oczywistych względów nie są pozbawione elementu kontradiktoryjności. Określenie organów tych mianem quasi-sądowych wiąże się też z użyciem w tekstach statutów federacji angielskiego terminu *judicial bodies*, który sugeruje więcej niż tylko dyscyplinarny charakter tych organów.

²⁷ Postanowienia Statutu zabezpieczające bezstronność orzekających w sprawie organów zobowiązują je do wykluczenia ze składu orzekającego osoby, związanej osobiście z którąś ze stron. Z kolei w zakresie praw stron Statut wyposaża podmiot, przeciw któremu toczy się postępowanie, w uprawnienie do przedstawienia mu zarzutu, do bycia poinformowanym o grożącej karze oraz prawo bycia wysłuchanym w sprawie, do przedstawienia swojej linii obrony, a także do przedstawienia własnych dowodów i do uczestnictwa pełnomocnika (doradcy) w sprawie.

możliwość złożenia na piśmie sprzeciwu lub odwołania od decyzji organu quasi-sądowego Federacji odpowiedniemu organowi wyższej instancji²⁸, przy czym sprzeciw ten, czy też odwołanie poparte winno być powołanymi w jego treści faktami (wraz z uzasadnieniem) oraz dowodami. Złożenie sprzeciwu lub odwołania nie zawiesza jednak wykonania decyzji, ani orzeczonej kary, chyba że dołączono wniosek w tym przedmiocie, który uzyskał następnie akceptację organu rozpatrującego odwołanie lub sprzeciw. Dla wszelkich okoliczności, które mogą wystąpić w postępowaniu przed organami quasi-sądowymi Federacji, a które nie zostały przewidziane postanowieniami Statutu, ten nakazuje zastosowanie prawa kraju rejestracji Federacji, czyli prawa szwajcarskiego i jego procedury federalnej. Co jednak najważniejsze, Statut przewiduje możliwość skorzystania z procedury przed Sportowym Sądem Arbitrażowym. Zwyczajna procedura arbitrażowa przeznaczona jest zgodnie z postanowieniami artykułu 64 dla strony, która nie zgadzając się z decyzją organu quasi-sądowego uznała ją za naruszającą podstawowe zasady porządku prawnego lub postanowienia statutowe Międzynarodowej Federacji Wioślarskiej. W tym samym trybie rozpoznawane są spory z bezpośrednim udziałem Federacji. W obu przypadkach arbitraż Sportowego Sądu Arbitrażowego jest jedynym dopuszczalnym w sprawie²⁹. Skarga do tegoż Sądu winna być złożona w terminie miesiąca od daty wydania decyzji, a w przypadku sporu z Federacją od dnia zajęcia przez nią oficjalnego stanowiska, będącego źródłem sporu. Odwoławcza procedura arbitrażowa przeznaczona jest z kolei dla strony postępowania dyscyplinarnego, na którą organ Federacji nałożył karę. Podmiot taki obowiązany jest złożyć odwołanie do Sportowego Sądu Arbitrażowego w terminie dwudziestu jeden dni od dnia wydania decyzji o nałożeniu kary. Również w tym przypadku Sąd jest jedynym dopuszczalnym na mocy artykułu 65 Statutu organem w sprawie. Decyzje wydane przez Sportowy Sąd Arbitrażowy, zarówno w zwyczajnej procedurze arbitrażowej, jak i w odwoławczej, są ostateczne i nie przysługują na nie środek zaskarżenia.

Struktura organów quasi-sądowych Międzynarodowej Federacji Gimnastycznej w jeszcze większym stopniu służy zobrazowaniu przyjętego w środowisku federacji sportowych modelu rozstrzygania sporów i znaczenia

²⁸ Tryb odwoławczy w konkretnej kategorii spraw określają przepisy szczególne.

²⁹ Oznacza to, że wspomniane decyzje organów Federacji nie mogą stać się przedmiotem rozpoznania ani sądów krajowych, ani instytucji arbitrażowych, poza Sportowym Sądem Arbitrażowym.

Sportowego Sądu Arbitrażowego w tym procesie. Dwa najważniejsze organy w tej strukturze to Komisja Dyscyplinarna (*the Disciplinary Commission*) oraz Trybunał Apelacyjny (*the Appeal Tribunal*). Komisja Dyscyplinarna zajmuje się odwołaniami od decyzji Komitetów Technicznych w przedmiocie kontroli sędziów i/lub ich zawieszenia, a także degradacji lub odmowy awansu; jak również rozpatruje odwołania, złożone przez federacje członkowskie, a dotyczące sankcji nałożonych na te federacje w konsekwencji wydanej przez Komitet Techniczny decyzji, dotyczącej kontroli sędziów tych federacji i/lub ich zawieszenia, a także degradacji lub odmowy awansu sędziów tychże federacji. Komisja Dyscyplinarna prowadzi także postępowanie i podejmuje decyzje w przedmiocie domniemych wykroczeń, o których doniosły w toku ich prac inne organy Federacji, a które w szczególności mają związek z sędziowaniem zawodów sportowych. Komisja odpowiada również za podejmowanie decyzji w zakresie naruszeń reguł antydopingowych. Natomiast Trybunał Apelacyjny zgodnie z artykułem 20 Statutu Federacji zajmuje się odwołaniami od powyższych decyzji Komisji Dyscyplinarnej. Z kolei każda decyzja Trybunału Apelacyjnego może stać się przedmiotem odwołania do Sportowego Sądu Arbitrażowego w ciągu dwudziestu jeden dni od jej wydania.

Pozostałe federacje powielają zaprezentowany w powyższych przykładach schemat, różniąc się wzajemnie strukturą i kompetencjami organów, a także stopniem złożoności wewnętrznych procedur odwoławczych, które są zwykle przedmiotem regulacji przepisów szczególnych w tym zakresie. Bez względu jednak na złożoność procedury odwoławczej kończy się ona zwykle możliwością skorzystania z usług Sportowego Sądu Arbitrażowego. Nie w każdym jednak przypadku tak się dzieje. W oparciu bowiem o specyfikę pewnej kategorii rozstrzyganych przez siebie sporów Międzynarodowa Federacja Piłki Nożnej (*FIFA*) wykształciła własny mechanizm arbitrażowy, niezależny od Sportowego Sądu Arbitrażowego. Federacja, korzystając z doświadczeń Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, zrezygnowała z założenia bezpośredniego finansowania tworzonej przez siebie instytucji arbitrażowej. Dlatego 5 lipca 2001 roku Kongres FIFA podjął w Buenos Aires decyzję o utworzeniu Piłkarskiego Trybunału Arbitrażowego (*Arbitration Tribunal for Football*), a obok niego Międzynarodowego Sądu Arbitrażu Piłkarskiego (*International Court for Football Arbitration*), wzorowanego na Międzynarodowej Radzie Arbitrażu Sportowego i odpowiedzialnego za prawidłowe działanie Trybunału. Główną przyczyną powołania do życia własnego mechanizmu

arbitrażowego było wprowadzenie przez Federację nowego prawa transferowego, w oparciu o orzeczenie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w tzw. *sprawie Bosmana*. Przepisy te bowiem wpłynęły znacząco na wzrost liczby sporów w przedmiocie transferu zawodników, zwłaszcza w zakresie wysokości sumy tzw. ekwiwalentu za wykształcenie w przypadku transferu zawodnika poniżej dwudziestego trzeciego roku życia. Przepisy statuujące nowy Trybunał, a także Międzynarodowy Sąd Arbitrażu Piłkarskiego, zastąpiły obowiązujący do tej pory artykuł 63 Statutu FIFA³⁰. Piłkarski Trybunał Arbitrażowy, zgodnie z postanowieniami tej regulacji, analogicznie do omawianego wcześniej Sportowego Sądu Arbitrażowego, działa jako instytucja orzekająca w „jedyniej” instancji (zwyczajna procedura arbitrażowa) oraz w trybie arbitrażu odwoławczego. W związku z tym Trybunał rozstrzyga spory, których stroną jest FIFA, konfederacje kontynentalne, federacje krajowe, ligi piłkarskie, kluby, a także zawodnicy oraz licencjonowani menedżerowie, o ile wartość przedmiotu sporu odpowiada równowartości kwoty, ustalonej periodicznie przez Kongres. Trybunał w trybie zwyczajnej procedury arbitrażowej rozstrzyga też spory z udziałem podmiotu trzeciego, jeśli zawarł on z którymś z wymienionych wcześniej podmiotów odpowiednią umowę w tym przedmiocie. Odwoławcza procedura arbitrażowa pozwala z kolei Trybunałowi orzekać w sprawach, w których zapadła już decyzja organu ostatniej instancji Międzynarodowej Federacji Piłki Nożnej, konfederacji kontynentalnej, federacji krajowej, ligi piłkarskiej lub klubu, za wyjątkiem decyzji w przedmiocie naruszenia reguł gry w piłkę nożną lub zawieszenia zawodnika na okres czterech gier lub krótszy. Nowe przepisy arbitrażowe zobowiązują też wszelkie podmioty funkcjonujące w ramach Międzynarodowej Federacji Piłki Nożnej do uznania Trybunału za najwyższą władzę w zakresie rozstrzygania sporów, wprowadzając jednocześnie zakaz uciekania się do arbitrażu innych instytucji, w tym sądów krajowych, poza przypadkami, o których mowa w aktach, wydanych przez Federację.

³⁰ Autor pragnie zauważyć, iż pomimo wyraźnego uchylenia artykułu 63 Statutu FIFA przez przepisy statuujące samodzielny mechanizm arbitrażowy Międzynarodowej Federacji Piłki Nożnej, artykuł ten jest wciąż obecny w treści oficjalnie przez FIFA publikowanego Statutu (wersja dostępna na witrynie internetowej www.fifa.com, stan witryny na dzień 20.12.2005).

4. Regionalne instytucje arbitrażu sportowego

Korzystne doświadczenia Sportowego Sądu Arbitrażowego potwierdziły tezę o potrzebie wykształcenia przez środowisko sportowe własnego mechanizmu pozasądowego rozstrzygania sporów, działającego sprawnie, dysponującego wykwalifikowaną kadrą arbitrów i mediatorów, a przy tym opartego na elastycznej i wolnej od dodatkowych kosztów procedurze. Spostrzeżenia tego rodzaju, połączone z mało ekspansywną terytorialnie polityką Sportowego Sądu Arbitrażowego, skłoniły społeczność sportową do powoływania analogicznych instytucji, działających na mniejszym obszarze. Ustanawiane w ten sposób organizacje arbitrażowe, choć rejestrowane na terenie jednego państwa, przyjmują zwykle regionalny charakter.

Japońska Agencja Arbitrażu Sportowego (*the Japanese Sports Arbitration Agency*) powstała 7 kwietnia 2003 roku z inicjatywy trzech organizacji sportowych – Japońskiego Komitetu Olimpijskiego (*JOC*), Japońskiego Związku Sportowców Amatorów (*JASA*) oraz Japońskiego Stowarzyszenia Sportowego Osób Niepełnosprawnych (*JSAD*). Ustanowienie Agencji to w znacznej mierze konsekwencja postawy sądów krajowych, które powołując się na normy japońskiego prawa procesowego, odmówiły rozstrzygania sporów sportowych, nie przyznając im statusu sporów o charakterze prawnym³¹. Skłoniło to japońskie organizacje sportowe do działania. W 1998 roku powołano specjalną grupę prawników, którzy analizując strukturę i zasady funkcjonowania Sportowego Sądu Arbitrażowego³², projektowali kształt przyszłej instytucji. Obecnie

³¹ Sąd Dystryktu Tokio 25 sierpnia 1994 odmówił rozstrzygnięcia sporu sportowego. Powodem w sprawie był kierowca rajdowy, na którego komisja rozjemcza federacji nałożyła karę dyscyplinarną w związku z domniemanym naruszeniem zasad podczas jednego z wyścigów. Powód odwołał się od tej decyzji do organu wyższej instancji, jednak jego wniosek w tym przedmiocie został odrzucony. Postanowił skierować sprawę do Sądu krajowego. Ten jednak w oparciu o artykuł 3 japońskiej ustawy sądowej (*Judiciary Act*) również odrzucił wniosek powoda. Podobne decyzje zapadały też w sprawach badanych przez Sąd Najwyższy 7 kwietnia 1981 roku oraz tenże Sąd Dystryktu Tokio 16 grudnia 1992 roku.

³² Japońska Agencja Arbitrażu Sportowego została powołana pomimo istnienia światowej instytucji arbitrażu sportowego z kilku względów, z których najważniejszy dotyczy stosowania przed CAS prawa szwajcarskiego, a także używania wyłącznie języka angielskiego lub francuskiego. Fakty te w połączeniu z ekonomiką procedury (wysokie koszty postępowania związane z zatrudnianiem pełnomocników biegłych w prawie szwajcarskim, a także władających oficjalnymi językami CAS) zadecydowały, że bardziej korzystne dla japońskich podmiotów sportowych było ustanowienie własnej instytucji arbitrażowej. Nie małe znaczenie miały tu też względy kulturowe.

Japońska Agencja Arbitrażu Sportowego z siedzibą w Tokio jest jedną z najnowocześniejszych organizacji o profilu sportowym na świecie³³. Najważniejszym organem w strukturach Agencji jest Rada Dyrektorów, której zadaniem jest sprawowanie zarządu nad działalnością instytucji arbitrażowej. Procedura przed Japońską Agencją Arbitrażu Sportowego nie jest całkowicie wolna od kosztów, co jednak nie zmienia faktu, iż to trzy organizacje założycielskie ponoszą główny ciężar utrzymania Agencji³⁴. Arbitraż Agencji jest dostępny dla stron sporu, jeśli te zawarły wcześniej umowę o przekazaniu sprawy instytucji arbitrażowej. Strony następnie same wybierają arbitrów (każda jednego) z listy zaproponowanych przez Agencję. Skład orzekający uzupełnia arbiter wybrany przez dwóch już ustanowionych. W nadzwyczajnych okolicznościach możliwe jest rozstrzygnięcie sporu przez jednego tylko arbitra. Odpowiednio sformowany skład orzekający może podjąć się rozstrzygnięcia każdego sporu o charakterze sportowym, choć pierwotnie Japońska Agencja Arbitrażu Sportowego przeznaczona była jedynie do rozpoznawania spraw, dotyczących stosowania środków niedozwolonych. Dotychczasowy dorobek Agencji to pięć rozstrzygnięć.³⁵

Komitet ds. Rozwiązywania Sporów Sportowych (*The Sports Dispute Resolution Panel*), działający od 1999 roku³⁶ na terenie Wielkiej Brytanii, to finansowana przez brytyjskie organizacje sportowe instytucja arbitrażowa. Struktura organów Komitetu obejmuje przede wszystkim Radę Dyrektorów, odpowiedzialną za zarządzanie działalnością organizacji, a także Komitet Arbitrów i Mediatorów, których zadaniem jest rozstrzygnięcie przedstawianych im sporów oraz Sekretariat z Dyrektorem na czele, administrujący i prowadzący bieżące sprawy Komitetu.³⁷

³³ Agencja niemalże całą swoją korespondencję (również ze stronami sporu) prowadzi drogą internetową.

³⁴ Warunkiem rozpoczęcia procedury arbitrażowej jest wniesienie przez składającego wniosek opłaty wysokości 50 tysięcy jenów (równowartość 500 dolarów amerykańskich). Dla porównania każda z trzech organizacji założycielskich corocznie poświęca 3 miliony jenów (około 30 tysięcy dolarów amerykańskich) na działalność Japońskiej Agencji Arbitrażu Sportowego.

³⁵ Dane za rok 2003 (dwie sprawy) i 2004 (trzy sprawy). Informacje te, jak i pozostałe, dotyczące funkcjonowania Japońskiej Agencji Arbitrażu Sportowego zaczerpnięto z: M. Doguchi, *The Activities of the Japanese Sports Arbitration Agency*, *The International Sports Law Journal* 2005, z. 1-2, s. 3-7.

³⁶ Powstała w 1997 roku, jednak działalność rozpoczęła dopiero dwa lata później.

³⁷ Zaczepnięto z portalu Komitetu ds. Rozwiązywania Sporów Sportowych: www.sports-disputes.co.uk

Katalog regionalnych instytucji arbitrażowych uzupełnia ponadto powstałe w 1996 roku Australijskie Narodowe Centrum Sporów Sportowych (*National Sports Dispute Centre*) oraz Amerykańskie Stowarzyszenie Arbitrażowe (*American Arbitration Association*), funkcjonujące na terenie Stanów Zjednoczonych od 1926 roku, które na mocy postanowień przyjętego w 1978 roku *Olympic and Amateur Sports Act*, zajmuje się także rozstrzyganiem sporów sportowych, w szczególności wynikających z decyzji amerykańskich organizacji sportowych³⁸.

5. Rola Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości

Europejski Trybunał Sprawiedliwości, choć nie należy do instytucji arbitrażu sportowego, to jako główny organ sądowy Wspólnot Europejskich, odgrywa istotną rolę w kwestii rozstrzygania sporów sportowych o prawnym charakterze. Trybunał w swojej działalności wielokrotnie zajmował się sprawami z zakresu szeroko pojmowanej działalności sportowej, wydając orzeczenia, które stawały się następnie „kamieniami milowymi” prawa sportowego.

Europejski Trybunał Sprawiedliwości problematykę sportu podjął po raz pierwszy już w 1974 roku, przy okazji sprawy między dwoma obywatelami Holandii a Międzynarodową Unią Kolarską (*Walrave and Koch v. UCI*³⁹). ETS uznał wówczas, iż sport wykonywany w celach zarobkowych jest rodzajem działalności gospodarczej w rozumieniu obowiązującego wówczas Traktatu o Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej. Trybunał przeniósł także zasadę niedyskryminacji narodowej na płaszczyznę działalności sportowej, zobowiązując organizacje działające w tym zakresie (krajowe i międzynarodowe organizacje sportowe) do jej stosowania. W orzeczeniu wydanym w sprawie *Walrave and Koch v. UCI* Trybunał wypowiedział się w sposób następujący: „Dyskryminacja ze względu na narodowość znajduje odniesienie nie tylko do działań władz publicznych, ale również do wszelkich innych zasad mających na celu zbiorcze uregulowanie zatrudnienia oraz świadczenie usług. Zniesienie przeszkód w swobodnym przepływie osób i swobodnym

³⁸ Zaczepnięto z portalu internetowego Amerykańskiego Stowarzyszenia Arbitrażowego: www.adr.org

³⁹ C-36/74, *B.N.O. Walrave and L.J.N. Koch v. Association Union Cycliste Internationale, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie and Federación Española Ciclismo*. European Court Reports 1974, s. 1405. Por. J. Foks, *Sport wyczynowy w prawie Unii Europejskiej*, Sport Wyczynowy 2003, z. 3-4/459-460, s.17.

świadczeniu usług przez państwa członkowskie, co jest podstawowym celem Wspólnoty wyrażonym w art. 3, ust. c Traktatu nie zostałoby osiągnięte, jeżeli przeszkody o charakterze narodowościowym zostałyby zastąpione przez przeszkody wynikające z autonomii prawnej stowarzyszeń lub organizacji, które nie są regulowane prawem publicznym”⁴⁰. Natomiast w kolejnych sprawach (*Christelle Deliege v. Asbl Ligue francophone de judo and others*⁴¹ oraz *Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur-Braine v. Fédération Royale des Sociétés de Basket-ball and Ligue Belge-Belgische Liga*⁴²) Europejski Trybunał Sprawiedliwości przyznał, iż zasada niedyskryminacji narodowej nie może wpływać na kształtowanie reguł krajowych i międzynarodowych organizacji sportowych w zakresie kwalifikacji zawodników do udziału w międzynarodowych imprezach sportowych. Decydować winno bowiem wyłącznie kryterium sportowe, związane chociażby z osiągniętymi w sezonie wynikami.

Europejski Trybunał Sprawiedliwości podejmował też w swoim orzecznictwie problematykę uprawnień trenerskich (*Unectef v. Heylens*⁴³) oraz praw do transmisji wydarzeń sportowych (*Scottish Football Association v. Commission of the European Communities*⁴⁴). Jednak najważniejsza z rozstrzyganych przez Trybunał spraw, która będzie przedmiotem szczegółowej analizy w dalszej części rozważań, to tzw. sprawa *Bosmana* (*Union Royale Belge des Societes de Football Association, RC Liegeois, UEFA v. Jean-Marc Bosman*⁴⁵).

⁴⁰ Treść orzeczenia przytoczono za: ECO, EFICOM oraz Hogan & Hartson – EuropeAid/113506/D/SV/PL – „Parlamentarne Procedury Legislacyjne”. Zamówienie Nr 047: „Zawody publicznego zaufania w prawie wspólnotowym oraz w prawodawstwie państw członkowskich”, opinia prawna zrealizowana na rzecz Kancelarii Sejmu przez Jacques Tallineau w imieniu ECO, s. 20.

⁴¹ C-51/96 i C-191/97 *Christelle Deliege v. Asbl Ligue francophone de judo and others*. Opinia Rzecznika Generalnego z dnia 18 maja 1999 roku. Zaczepnięto z: www.europa.eu.int.

⁴² C-176/96 *Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur-Braine v. Fédération Royale des Sociétés de Basket-ball and Ligue Belge- Belgische Liga*. Opinia Rzecznika Generalnego z dnia 22 czerwca 1999 roku. Zaczepnięto z: www.europa.eu.int.

⁴³ C-222/86, *Union nationale des entraîneurs et cadres techniques professionnels du football (Unectef) v. Georges Heylens and others*. European Court Reports 1987, s. 4097. Por. J. Foks, *Sport...*, s.17.

⁴⁴ C-T-46/92, *Scottish Football Association v. Commission of the European Communities*. European Court Report 1994-II, s. 1039. Por. J. Foks, *Sport...*, s.17.

⁴⁵ C-415/93, *Union Royale Belge des Societes de Football Association v. Jean-Marc Bosman; RC Liegeois SA v. Jean-Marc Bosman, SA'D Economie Mixte Sportive du Littoral de Dunkerque, Union Europeenne des Associations de Football (UEFA); UEFA v. Jean-Marc Bosman*. European Court Report – I 1995, s. 4921. Por. J. Foks, *Sport...*, s.17.

„W wyniku wydania tego orzeczenia doszło do rewolucyjnych zmian w prawie transferowym Międzynarodowej Federacji Związków Piłki Nożnej (FIFA) oraz zasad udziału obcokrajowców w rozgrywkach klubów piłkarskich”⁴⁶.

6. Podsumowanie problematyki

Pozasądowe formy rozwiązywania sporów są wyrazem tendencji daleko wykraczającej poza granice sportowej działalności. Nie tylko bowiem w sporcie poszukuje się alternatywnych w stosunku do sądownictwa krajowego metod rozstrzygania sporów, które pozwoliłyby uniknąć przewlekłości postępowania, przy jednoczesnym zagwarantowaniu jego elastyczności, a także względnie niskich kosztów. Ponadto, jak słusznie zauważa Bernard Foucher⁴⁷, arbitraż sportowy, a także mediacja, czy koncyliacja pozwalają rozstrzygać wszelkie spory „wewnątrz sportowej rodziny”, co jest z kolei gwarantem nie tylko tego, iż decyzje podejmowane będą przez osoby odpowiednio przygotowane merytorycznie, ale i zapewnia obecność „sportowego ducha” między stronami sporu. W ten sposób mechanizm pozasądowego rozwiązywania sporów sportowych staje się stopniowo jednym z największych osiągnięć w dziejach sportowej społeczności.

⁴⁶ Dalej cyt. J. Foks, *Sport...*, s. 18.

⁴⁷ Bernard Foucher to Prezydent Francuskiej Rady Mediatorów.